

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ ДОЦЕНТ ДОКТОР **ВАЛЕНТИНА ИВАНОВА ГЕОРГИЕВА**

ВОЕННА АКАДЕМИЯ „Г. С. РАКОВСКИ” - ГР. СОФИЯ

доцент в професионално направление „Филология”,
научна специалност „Общо и сравнително езиковедие”

НА НАУЧЕН ТРУД ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

по професионално направление: 2.1. Филология (приложна лингвистика - английски език)”

с кандидат РАМАЗАН БЕКТЕШИ

на тема „Albanian-Americans – Identity, Language Preferences and Code-Switching”

Дисертационният труд на Р. Бектеши си поставя три основни изследователски **цели**, формулирани и в заглавието, а именно: разкриване на демографския и социо-културен профил на албанските американци, техният предпочитан език за комуникация, както и анализ на феномена превключване на езиковия код (ПК) и факторите, които го пораждат. Изследването има и **практически задачи**: чрез представяне на пълна картина на езиковото поведение на албанските имигранти в САЩ да помогне за определянето на езиковите и културни политики в и спрямо тази общност и да постигне по-голяма осъзнатост на членовете на тази общност за тяхната културна принадлежност. Разработената тема безспорно има голяма **значимост** за членовете на общността, като резултатите от изследването, както подчертава авторът, въпреки че нямат непосредствена практическа приложимост, биха могли да дадат стимул за подобни изследвания и на други имигрантски общности (стр. 115).

Дисертационният труд има **обем** от 150 страници, като теоретичната част е от 111 страници, Библиографията е 10 страници и включва 138 източника, а Приложенията са три (25 страници) и включват онлайн въпросника за анкетиране, въпросника за отчасти структурираните устни интервюта и запис на интервютата. **Съдържанието** на дисертационния труд е структурирано в „части”, а не в традиционните „глави”, което не би могло да се отчете като недостатък, но и не допринася за по-прецизното излагане на научните аргументи и доказателства, тъй като някои части, напр. Част 4.1. „Outline of the history of the Albanian-American Community” е включена в Част 4. „Literature overview” без да има пряка връзка с Част 4.2. „Code-switching – theoretical approaches”. Подобно, не е редно да се приписва еднаква структурна тежест на Част 8 „References” или на Част 9 „Appendices”, каквато има Част 5 „Structural differences between Albanian and English and the influx of English in Albanian”, например.

Дисертантът обосновава **актуалността на разработвания научен проблем** с факта, че езиковата употреба и превключването на кода между албански и английски език не са изследвани за албанските имигранти в САЩ, въпреки че тази общост непрекъснато нараства. Също така, според него не са правени изследвания върху евентуалните промени на личностното възприятие на идентичността на представителите на тази общост. **Литературата**, използвана от Р. Бектеши, доказва задълбочеността на търсенията на автора и познаване на разнообразни по характер изследвания, така необходими за изпълнение на поставените цели на дисертацията и на възприетия за целите ѝ социо-културен подход: от исторически изследвания за албанците, през лингвистични за особеностите на албанския език, психолингвистични за особеностите на ПК и на билингвизма, до социални – за социалния статут на имигрантите. И все пак, дори повърхностна справка в интернет доказва наличието на немалък брой изследвания за албанските американци, което е изненадващо, като се има предвид числеността на албанския народ и на имигрантската общост в САЩ. В тази връзка, буди недоумение липсата на позоваване на задълбоченото изследване на Centre for international development at Harvard University от 2015 г. (https://growthlab.cid.harvard.edu/files/growthlab/files/usadiasporaprofile_final.pdf), а също така и на някои изследвания от 1960 г. (Demo, C. *The Albanians in America: The First Arrivals*. Boston: Society

of Fatbardhesia of Katundi, 1960 и Noli, F. *Fiftieth Anniversary Book of the Albanian Orthodox Church in America, 1908–1958*. Boston: Pan-Albanian Federation of America, 1960), както и на изследване от 1987 г. (Page, D. *The Albanian-American Odyssey: A Pilot Study of the Albanian Community of Boston, Massachusetts*. New York: AMS Press, 1987). Тази **забележка** е във връзка и със следния факт: историческите причини за имиграцията на албанци в САЩ са достатъчно добре проучени, както личи и от препратките към многобройни изследвания в Част 4.1. „Outline of the history of the Albanian-American Community”, поради което тази част не може да се характеризира с оригиналност, тъй като представлява обобщение на тези исторически изследвания. В допълнение, този исторически преглед, обхващащ стр. 14 до стр. 26, не допринася съществено за постигане на целите на дисертацията, въпреки че той би трябвало да допринесе за разкриване на идентичността на албанските имигранти; но изброяването на факти от типа на: брой имигранти през годините, албански организации, издавани вестници, известни американци от албански произход, живели в Илинойс и под., не подпомагат изследването, тъй като липсва критически коментар или анализ на изнесените факти.

Новото в дисертацията е анализът на речта на албанските американци и в частност – превключването им от английски на албански или обратно, осъществен на базата на резултатите от онлайн въпросник, попълнен анонимно от 72 анкетиранни, и на 14 отчасти структурирани интервюта, проведени лично от докторанта. Така, **методологията на изследването** е комбинация от 1) анонимна анкета с 16 въпроса, на които анкетираните избират един от предварително зададени 2 или повече отговора, и от 2) устно интервю, по време на което анкетираните отговарят на 10 въпроса в свободна форма. Тези отговорите са детайлно анализирани и обобщени, като резултатите от тях доказват кой е предпочитаният език за комуникация на албанските американци и какви са причините за превключване между двата езика.

Теоретичният модел на изследването се базира на дефинициите на Вайнрайх за хибридна идентичност и на изследвания за „транскултурните идентичности” на деца на имигранти, за да осигури основата на анализа за идентичността на албанските американци. Що се касае до теоретичната рамка за ПК, Р. Бектеши представя различните теории и дефиниции за този феномен

от социолингвистична, психолингвистична и структурна гледна точка с особен акцент върху теориите на Бломаерт, на копенхагската лингвистична школа за *linguaging* и *poly-linguaging*, на Поплак и на Майерс-Скотън (последната теория е представена твърде подробно на стр. 43-45, и стр. 46 за целите на дисертацията). Освен това, въпросите в отчасти структурираните интервюта се базират на изследване на Василева и Янкова за ПК на български имигранти в Канада.

Целта на събраните от докторанта данни е да се анализират причините за ПК и контекстите, в които албанските американци превключват между двата езика. Отговаряйки, анкетираните чрез онлайн въпросника могат да избират между 12 причини за ПК, като тези опции покриват шестте езикови функции (формулирани от Апел и Муискен): референтна, конативна, емотивна, фатична, метаезикова и поетична. Както обобщава Р. Бектеши, не е възможно да се изведе статистическо правило за езиковите единици, които най-често са обект на превключване; поради това анализът се основава на лингвистичните функции на превключените единици и на тяхната интегрираност в езика-матрица. **Приносът на дисертацията** се изразява в обобщаване на особеностите на ПК за изследваната общност. Отговорите показват, че най-често ПК се предпочита поради референтната функция на езика (35 % от случаите) – т.е. когато напр. анкетираните не знаят думата на албански. Емотивната функция е с 26% честотност и тя позволява на говорещите да придават колоритност на речта си с помощта на ПК; конативната функция, изразена чрез опцията „Смяташ, че слушащият ще разбере английската дума/фраза по-добре” е избрана от 8 % от анкетираните; фатичната е с най-ниска честотност – едва 3 %; метаезиковата е избрана от 9% от анкетираните и предполага много добро владение и на двата езика; поетичната функция се отнася до случаите (8%), когато анкетираните искат да разкажат виц или да избегнат дума табу и превключват езика.

Приносен момент на дисертацията е анализирането и обобщаването на разнообразието от примери на ПК от речта на интервюираните. Така, когато езикът-матрица е английският, най-често анкетираните превключват/вмъкват съществителни имена, в частност – съществителни с културен денотат и за роднински връзки. При тяхната употреба в английското изречение се наблюдава нарушаване на граматичните правила на албанския език. Бектеши обобщава, че случаите на превключване на глаголи са свързани с превключването на цели фрази на албански, които се

вмъкват в английския езиков дискурс, и дава примери за това. При превключване на прилагателни имена те заемат пост-позиция спрямо съществителните имена, с което се спазва албанския словоред.

Когато езикът-матрица е албанският, а се вмъкват английски думи/фрази, резултатите са следните: най-често вмъкнатата английска дума е *relatives*, следвана от думи/фрази, които назовават специфични за американската култура денотати; често се вмъква и фразата “*I feel (American)*”. Резултатите от 14-те отчасти структурирани интервюта са обобщени по следния начин: 6 от анкетираните се чувстват американци, а 7 се самоопределят като албански американци. Според докторанта, при предоставен избор на език за комуникация, по-възрастните имигранти са склонни да предпочетат албански по-често отколкото по-младите имигранти.

Част 5 на дисертацията е посветена на структурните различия между албанския и английския език, както и на влиянието на английския върху албанския език. Докторантът се позовава на изследвания, според които основната част от навлезлите английски думи в албанския език са калки, а основният проблем при заемането на английски думи се оказва категоризирането им към един от трите рода в албанския. Приносният момент на тази част е обобщаването на изследванията за влиянието на английския върху албанския език и на посоките, от които става навлизането и налагането на английски думи.

Заключителната Част 7 на дисертацията обобщава демографския и социо-културен профил на албанските американци, тяхната идентичност и езикови характеристики, с което докторантът отговаря на поставените в началото цели на изследването. Данните на изследването потвърждават изразеното предположение, че различни екстралингвистични фактори като възраст, пол, продължителност на престоя в САЩ, месторабота и др., също оказват огромно влияние върху стратегиите за превключване на кода. Изводите, до които Р. Бектеши достига, са следните: 1) албанската имигрантска общност е доста сплотена, което е резултат на споделеното чувство за принадлежност към определена националност; 2) потвърждават се теориите на Вайнрайх за „хибридна идентичност” и на Фалицов за „транскултурна идентичност”, тъй като по-младото поколение имигранти, които са израстнали в САЩ, се считат за албански американци (72% от анкетираните онлайн и 50 % от интервюираните лично) или американци (шестима от

интервюираните) и са напълно интегрирани в американското общество; 3) избраната идентичност определя и избора на език на албанските американци: в семейството се говорят и двата езика, на работа – 75 % използват английски език; 4) превключването на кода е често явление, породено най-често от референтната или емотивна функции на езика; ПК е наблюдава на всички нива: дума, фраза, изречение или дискурс и има свои особености, породени от спецификата на албанския език. Тези изводи са оригиналният научен принос на дисертанта, плод на избраната методология на изследване и на събрания емпиричен материал.

Препоръки и предложения:

- Препоръчително е да се спазва неутралния обективен академичен тон. В тази връзка, емоционално-публицистични примери като тези на стр. 24 и стр. 92 е желателно да не бъдат включвани;

- Част 4.1. следва да бъде значително съкратена, тъй като няма пряка връзка с обекта и предмета на дисертационния труд.

С оглед потвърждаване или опровергаване на изводите, изведени в рецензирания дисертационен труд, би било желателно да се продължат изследванията в следните направления:

1) както и дисертантът сам отбелязва, докато броят на анкетирани онлайн е достатъчно репрезентативен, броят на лично интервюираните не позволява статистическа достоверност на получените резултати, поради което е необходимо допълнително по-мощно проучване. Желателно е да бъде проведено подобно проучване с повече (минимум петдесет) анкетирани. Дори при минимални отклонения от настоящите изводи, вероятността отговорите на анкетирани да хвърлят допълнителна светлина върху причините, пораждащи превключване на кода/между езиците, е значителна. Освен това, проучване, при което изследователят отчита и документира спонтанна реч – например по време на неформални събирания или чествания в общността (а не отговори на предварително подготвени въпроси), ще бъде с по-голяма научна стойност, тъй като ще представи повече автентичен материал за анализ;

2) в Част 5 се анализират процесите на заемане на английски думи в съвременния албански език. Дисертантът би могъл да проследи процесите на фонологична и морфологична адаптация и на

семантични изменения на английските заемки (или избран домейн) от чисто лингвистична гледна точка и да ги анализира и включи като примери в обогатено бъдещо изследване;

3) интерес би представлявало подобно съпоставително изследване с друга имигрантска общност в САЩ (напр. българска, сръбска, македонска или под.), което би позволило да се направят по-генерални лингвистични и социо-културни изводи.

Авторефератът отразява точно съдържанието на дисертационния труд.

Дисертантът има три публикации по дисертационния труд: статия за статута на албанския език в Македония, статия за проблемите на преподаване на английски език в Косово и статия за превключването на кода, които показват съпричастността на докторанта към различни аспекти на албанския език и неговия статут в региона и в САЩ.

Въз основа на посочените приноси и изтъкнатите по-горе положителни качества може да се направи изводът, че рецензията на труд удовлетворява изискванията за дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „доктор”. Това ми дава основание да препоръчам на Научното жури да присъди на докторанта Рамазан Бектеши образователната и научна степен „доктор”.

Дата: 22.08.2019 г.

Подпис:

/Доц. Валентина Георгиева/